

ISSN 2409–9260 (Print)
ISSN 2415–3869 (Online)

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВСЕУКРАЇНСЬКА АСОЦІАЦІЯ МОЛОДИХ НАУКОВЦІВ

НАУКОВИЙ ВІСНИК

Збірник наукових праць

№ 7–8 (270-271)

Виходить 10–12 разів на рік • Заснований у грудні 1994 р.

Одеса
2019

УДК 311:346.548
JEL Classification: P420

Самотоєнкова Олена

СТАН І ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ РИНКУ СПОЖИВЧИХ ТОВАРІВ В УКРАЇНІ

Анотація. У статті розглянуто процеси функціонування ринку споживчих товарів в Україні, висвітлено основні проблеми та чинники, що впливають на стан і розвиток споживчого ринку. Наведено окремі групи чинників, зокрема демографічні, соціально-економічні, географічні та кліматичні, психологічні. Визначено, що основним показником, який характеризує стан і розвиток споживчого ринку, є оборот роздрібної торгівлі, у складі якого виокремлюють роздрібний товарооборот юридичних осіб, тобто підприємств роздрібної торгівлі та фізичних осіб-підприємців, основним видом економічної діяльності яких є роздрібна торгівля. Проведено аналіз динаміки роздрібного товарообороту підприємств роздрібної торгівлі в діючих і порівняних цінах за період 2010–2018 роки. Вивчено структуру роздрібного товарообороту підприємств роздрібної торгівлі за видами товарів, зроблено висновки щодо несуттєвості змін та напряму, які відбулися за аналізований період. Проаналізовано насичення споживчого ринку України товарами вітчизняного виробництва, визначено негативні тенденції скорочення частки продукції власного виробництва, особливо групи непродовольчих товарів. Проведено статистичне групування регіонів України за рівнем обороту роздрібної торгівлі на душу населення в 2018 році, виділено три групи регіонів: з низьким, середнім і високим рівнем цього показника. За результатами групування зроблено висновки про значну диференціацію регіонів України за рівнем обороту роздрібної торгівлі на душу населення та про суттєві розбіжності в можливостях населення регіонів задовольняти попит на споживчі товари. Для оцінки взаємозв'язку між рівнем обороту роздрібної торгівлі на душу населення та рівнем наявних доходів населення розраховано коефіцієнти еластичності. Визначено шляхи та умови активізації процесів на споживчому ринку України.

Ключові слова: споживчий ринок, купівельний попит, роздрібний товарооборот, динаміка, структура.

Samotoenkova Elena

CONDITION AND TRENDS OF DEVELOPMENT OF THE MARKET OF CONSUMER GOODS IN UKRAINE

Abstract. The article deals with the processes of functioning of the consumer goods market in Ukraine, highlights the main problems and factors affecting the state and

development of the consumer market. Some groups of factors, including demographic, socio-economic, geographical and climatic, psychological have been given. It has been determined that the main indicator characterizing the state and development of the consumer market is the turnover of retail trade which includes the retail trade turnover of legal entities, i.e. retail trade enterprises and natural persons-entrepreneurs whose main economic activity is retail trade. The analysis of the dynamics of retail trade turnover of enterprises of retail trade in current and comparable prices for the period 2010–2018 has been made. The structure of retail trade turnover of retail trade enterprises by types of goods has been investigated, conclusions concerning the insignificance of changes and direction which occurred during the analyzed period have been proposed. The saturation of the Ukrainian consumer market has been analyzed. The statistical grouping of regions of Ukraine by the level of retail turnover per capita for the period of 2018 has been conducted, three groups of regions: low, medium and high levels of this indicator have been identified. Based on the results of the grouping it has been concluded that there is a significant differentiation of regions of Ukraine in terms of retail turnover per capita and there is a significant difference in the ability of the population of the regions to meet the demand for consumer goods. Elasticity ratios to estimate the relationship between retail turnover per capita and disposable income have been calculated. The ways and conditions of activation of processes in the consumer market of Ukraine have been determined.

Keywords: consumer market, consumer demand, retail turnover, dynamics, structure.

Самтоенкова Елена

СОСТОЯНИЕ И ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ РЫНКА ПОТРЕБИТЕЛЬСКИХ ТОВАРОВ В УКРАИНЕ

Аннотация. В статье рассмотрены процессы функционирования рынка потребительских товаров в Украине, освещены основные проблемы и факторы, влияющие на состояние и развитие потребительского рынка. Выделены отдельные группы факторов, в частности демографические, социально-экономические, географические и климатические, психологические. Определено, что основным показателем, характеризующим состояние и развитие потребительского рынка, является оборот розничной торговли, в составе которого выделяют розничный товарооборот юридических лиц, то есть предприятий розничной торговли и физических лиц-предпринимателей, основным видом экономической деятельности которых является розничная торговля. Проведен анализ динамики розничного товарооборота предприятий розничной торговли за период 2010–2018 годы. Изучена структура розничного товарооборота предприятий по видам товаров, сделаны выводы о не существенности изменений, которые произошли за анализируемый период. Проанализировано насыщение потребительского рынка Украины товарами отечественного производства, определены негативные тенденции сокращения доли

продукции собственного производства, особенно группы непродовольственных товаров. Проведена статистическая группировка регионов по уровню оборота розничной торговли на душу населения в 2018 году, выделены три группы регионов: с низким, средним и высоким уровнем среднедушевого розничного товарооборота. Сделаны выводы о значительной дифференциации регионов Украины по уровню оборота розничной торговли на душу населения. Для оценки взаимосвязи между уровнем оборота розничной торговли на душу населения и уровнем доходов населения рассчитаны коэффициенты эластичности. Определены пути и условия активизации процессов на потребительском рынке Украины.

Ключевые слова: потребительский рынок, покупательный спрос, розничный товарооборот, динамика, структура.

DOI: 10.32680/2409-9260-2019-7-8-270-271-104-118

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими або практичними завданнями. Ринок споживчих товарів є одним із найбільших в економіці України, який забезпечує потреби населення в продовольчій та непродовольчій продукції вітчизняного та іноземного виробництва. Розвиток споживчого ринку, з одного боку, є одним із важливих індикаторів рівня життя населення, а з іншого боку, зростання купівельного попиту потребує насичення ринку споживчими товарами, тобто є чинником розвитку виробництва відповідних галузей економіки. Особливо важливим для національної економіки є насичення споживчого ринку товарами вітчизняних виробників. Стан ринку споживчих товарів характеризує рівень економічного та соціального розвитку суспільства і потребує всебічного дослідження..

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких покладений початок вирішенню даної проблеми і на які спирається автор. Значну увагу вивченню проблем та шляхів розвитку споживчого ринку в Україні, аналізу його стану, дослідженню тенденцій та закономірностей приділяли такі українські вчені, як: В. Геець, Б. Пасхавер, А. Герасименко, І. Лазебна, Г. Пилипенко, А. Мазаракі, А. Чухно, О. Азарян, М. Катран та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття. Не зважаючи на значну кількість публікацій з даної проблеми, необхідними та актуальними є подальші дослідження стану, нових тенденцій, структурних змін, оцінки ефективності функціонування внутрішнього споживчого ринку та його впливу на підвищення ефективності національної економіки.

Формулювання мети статті (постановка завдання). Метою статті є дослідження сучасного стану, тенденцій та закономірностей розвитку ринку споживчих товарів в Україні, статистичний аналіз динаміки та структури обсягу роздрібного товарообороту, виявлення особливостей та оцінка ефективності функціонування ринкових структур, визначення шляхів активізації ринкових процесів.

Викладення основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Стан і функціонування споживчого ринку в країні залежить від насичення ринку продовольчими та непродовольчими товарами, від попиту населення на ці товари та від можливостей задовольнити цей попит. Для будь-якої країни особливо важливим є насичення ринку товарами вітчизняного виробництва. Збільшення обсягу продажу вітчизняних споживчих товарів є свідченням зростання продуктивності національної економіки, тому що ці товари мають найбільшу додану вартість порівняно із сировиною та напівфабрикатами, використаними для їх виготовлення.

Попит на споживчому ринку залежить від багатьох чинників, які можна об'єднати в такі групи [1, с. 15]:

- демографічні (чисельність і приріст населення, його статеволітня та соціальна структура, територіальне розміщення, міграційні процеси, розмір і склад родини, культурний рівень, рівень урбанізації);
- соціально-економічні (доходи, ціни, інфляція, зайнятість, безробіття, професійний склад працівників, купівельна спроможність споживачів);
- географічні та кліматичні, національні особливості;
- психологічні, політичні умови.

Ступінь реагування та зміни попиту в залежності від різних соціально-економічних факторів, у першу чергу таких, як ціна та грошовий дохід, характеризується показником еластичності, який розраховується у вигляді коефіцієнту.

Основним показником, який характеризує стан і розвиток споживчого ринку, є оборот роздрібної торгівлі, у складі якого виокремлюють роздрібний товарооборот юридичних осіб, тобто підприємств роздрібної торгівлі та фізичних осіб-підприємців, основним видом економічної діяльності яких є роздрібна торгівля [3, с. 392]. За даними Державної служби статистики України в 2018 році роздрібний товарооборот підприємств роздрібної торгівлі складав 71,8% загального обороту роздрібної торгівлі, а роздрібний товарооборот фізичних осіб-підприємців – 28,2%.

Із 2017 року в статистичну практику впроваджено нову Методику розрахунку обороту роздрібно́ї торгівлі з урахуванням діяльності фізичних осіб-підприємців (за даними щодо роздрібно́го товарообороту юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців, основним видом економічної діяльності яких є роздрібна торгівля). До 2016 року включно оборот роздрібно́ї торгівлі розраховувався на основі даних щодо роздрібно́го товарообороту юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців, які здійснювали діяльність із роздрібно́ї торгівлі (мали основний або другорядний зазначений вид економічної діяльності), тому безпосереднє порівняння даних за 2017 рік з аналогічними даними попередніх років є некоректним. Враховуючи це, за період 2010–2018 роки проаналізуємо динаміку обсягу роздрібно́го товарообороту підприємств роздрібно́ї торгівлі, методика розрахунку якого не змінювалась. Показники динаміки обсягу роздрібно́го товарообороту підприємств роздрібно́ї торгівлі за період 2010–2018 роки наведено в табл. 1.

Таблиця 1

Динаміка обсягу роздрібно́го товарообороту підприємств роздрібно́ї торгівлі в діючих і порівняних цінах

Роки	Роздрібно́й товарообро- тот підприємств, в діючих цінах, млрд. грн.	Питома вага, %		Індекси динаміки (до попереднього року), %		
		продо- вольчі то- вари	непродо- вольчі товари	роздрібно́го то- варообороту під- приємств в діючих цінах	споживчих цін	роздрібно́го това- рообороту підпри- ємств в порівняних цінах (фізичного обсягу товарообо- роту)
2010	280,9	39,5	60,5	121,6	109,4	111,2
2011	350,1	39,0	61,0	124,6	108,0	115,4
2012	405,1	40,2	59,8	115,7	100,6	115,0
2013	433,1	41,1	58,9	106,9	99,7	107,2
2014	438,3	41,3	58,7	101,2	112,1	90,3
2015	487,6	41,1	58,9	111,2	148,7	74,8
2016	556,0	41,0	59,0	114,0	113,9	100,1
2017	586,3	39,8	60,2	105,5	114,4	92,2
2018	668,4	43,3	56,7	114,0	110,9	102,8

Джерело: розраховано автором на основі [3, с. 221, 393]

Дані за 2014–2018 роки наведено без урахування тимчасово окупованої території АР Крим і м. Севастополя та без частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

Результати табл. 1 свідчать про те, що за період з 2010 року до 2018 року в динаміці роздрібного товарообороту підприємств роздрібною торгівлі можна виокремити три етапи: перший – 2010–2012 роки, другий – 2013–2015 роки, третій – 2016–2018 роки.

З 2010 року по 2012 рік включно роздрібний товарооборот підприємств роздрібною торгівлі збільшувався як в діючих, так і в порівняних цінах, незважаючи на зростання споживчих цін. Причому в 2011 і 2012 роках спостерігається найбільше зростання кількості проданих товарів цими підприємствами на споживчому ринку за весь аналізований період: відповідно на 15,4% та на 15,0%.

Починаючи з 2013 року темпи зростання роздрібного товарообороту підприємств роздрібною торгівлі в діючих цінах уповільнились, водночас зростанні споживчих цін у 2014 та 2015 роках призвело до того, що кількість проданих продовольчих і непродовольчих товарів цими підприємствами на споживчому ринку України зменшилась у 2014 році порівняно з 2013 роком на 9,7%, а в 2015 році – ще на 25,2%. Необхідно відмітити, що, в першу чергу, це пояснюється різким підвищенням у 2015 році (на 48,7%) цін на споживчі товари, що й призвело до падіння купівельного попиту.

У 2016 році роздрібний товарооборот підприємств в діючих цінах збільшився на 14,0%, в той же час споживчі ціни зросли на 13,9%, тому обсяг проданих товарів у цьому році збільшився всього на 0,1%, а в 2017 році порівняно з 2016 роком знов суттєво зменшився – на 7,8%. Декілька покращилась ситуація на споживчому ринку в 2018 році: роздрібний товарооборот підприємств в порівняних цінах збільшився на 2,8%, тобто в порівнянні з 2017 роком кількість реалізованих продовольчих і непродовольчих товарів підприємствами роздрібною торгівлі збільшилась на 2,8%.

Якщо проаналізувати структуру роздрібного товарообороту підприємств роздрібною торгівлі за видами товарів, то можна відмітити, що протягом всього аналізованого періоду вона майже не змінювалась. З 2010 року до 2017 року питома вага продовольчих товарів у загальному обсязі роздрібного товарообороту підприємств зна-

ходила в межах від 39,0% до 41,3% і тільки в 2018 році підвищилась до 43,3%.

Графічно динаміка роздрібного товарообороту підприємств роздрібною торгівлі в діючих і порівняних цінах на споживчому ринку України представлена на рис. 1.

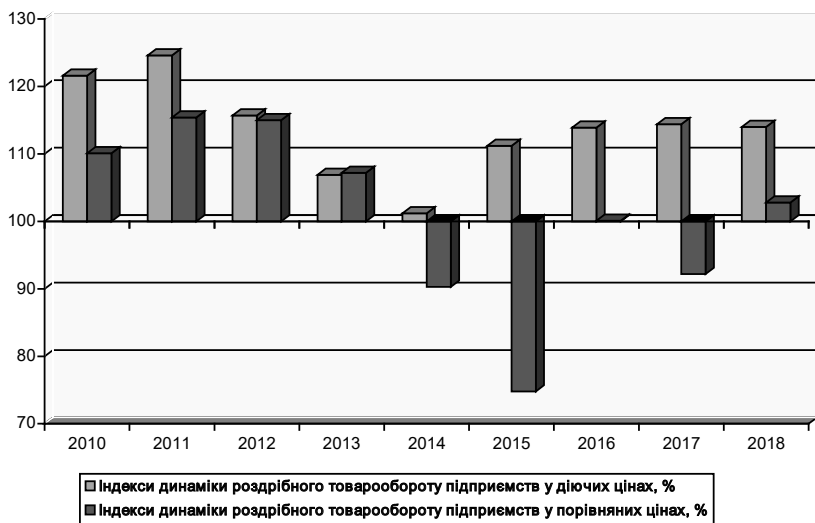

Рис. 1. Динаміка роздрібного товарообороту підприємств роздрібною торгівлі в діючих і порівняних цінах на споживчому ринку України за 2010–2018 роки, %

Джерело: розроблено автором

Як вказувалося вище, для національної економіки важливим є насичення споживчого ринку товарами власного виробництва. Задоволення купівельного попиту населення в продовольчих і непродовольчих товарах, які вироблені вітчизняними виробниками, стимулює ці підприємства до збільшення виробництва продукції, що є чинником зростання економіки країни та підвищення її ефективності.

Частка продажу підприємствами роздрібною торгівлі товарів, які вироблені на території України, та її динаміка наведені в табл. 2.

Таблиця 2

**Частка продажу підприємствами роздрібною торгівлі товарів,
які вироблені на території України**

Роки	Усі товари	Продовольчі товари	Непродовольчі товари	Абсолютне відхилення (від попереднього року), %-ві пункти		
				усі товари	продовольчі товари	непродовольчі товари
2010	64,3	88,2	50,0
2011	61,9	87,2	47,2	-2,4	-1,0	-2,8
2012	58,9	86,3	41,9	-3,0	-0,9	-5,3
2013	57,2	85,5	39,0	-1,7	-0,8	-2,9
2014	57,8	85,6	39,5	+0,6	+0,1	+0,5
2015	58,1	85,2	39,3	+0,3	-0,4	-0,2
2016	55,8	84,8	35,6	-2,3	-0,4	-3,7
2017	52,3	82,2	32,6	-3,5	-2,6	-3,0
2018	53,2	81,1	31,7	+0,9	-1,1	-0,9

Джерело: розраховано автором на основі [2, с. 422; 3, с. 424]

Як бачимо із табл. 2, за вісім років частка продукції вітчизняних виробників, реалізованої підприємства роздрібною торгівлі на споживчому ринку України, зменшилась, як по всіх товарах, так і окремо по продовольчих і непродовольчих товарах. У 2018 році порівняно з 2010 роком частка продажу всіх вітчизняних товарів підприємствами роздрібною торгівлі скоротилась з 64,3% до 53,2%, тобто на 11,1 відсоткових пунктів, причому частка продажу вітчизняних продовольчих товарів зменшилась на 7,1 відсоткових пунктів.

Але найсуттєвіше скорочення спостерігається по групі непродовольчих товарів. Якщо в 2010 році половина всіх реалізованих підприємствами роздрібною торгівлі непродовольчих товарів була вироблена в Україні, то в 2018 році частка вітчизняної продукції становила всього 31,7%, тобто скоротилась на 18,7 відсоткових пунктів. Такі зміни на ринку споживчих товарів відбивають загальну тенденцію скорочення промислового виробництва в країні. Купівельний попит населення все більше задовольняється за рахунок товарів іноземного виробництва,

за які держава повинна розраховуватися валютою, замість того, щоб стимулювати власне виробництво. Усе це негативно впливає на загальну економічну ситуацію в країні.

Динаміка частки продажу вітчизняної продукції підприємствами роздрібною торгівлі за період 2010–2018 роки представлена на рис. 2.

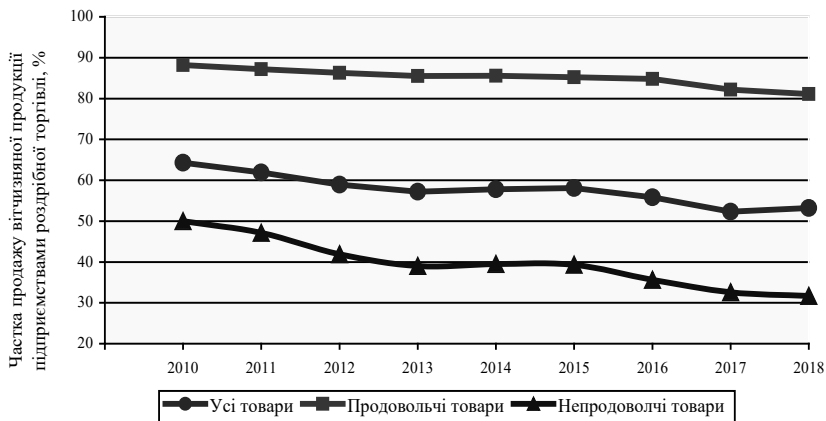

Рис. 2. Частка продажу вітчизняної продукції підприємствами роздрібною торгівлі, %

Джерело: розроблено автором

Аналізуючи стан і тенденції розвитку ринку споживчих товарів в Україні, необхідно враховувати регіональні розбіжності функціонування ринку.

За даними Статистичного щорічника України за 2018 рік [3] та електронних ресурсів Державної служби статистики України [4; 5] проаналізовано динаміку та диференціацію регіонів України за показником обороту роздрібною торгівлі в середньому на душу населення.

У табл. 3 наведено показники середньорічної чисельності наявного населення, обороту роздрібною торгівлі в цілому по регіону та в розрахунку на душу населення за 2017 та 2018 роки.

Таблиця 3

Динаміка обороту роздрібно́ї торгівлі в розрахунку на душу населення по регіонах України

Регіони України (області)	Середньорічна чисельність наявного населення, тис. осіб		Оборот роздрібно́ї торгівлі, млн. грн.		Оборот роздрібно́ї торгівлі в середньому на душу населення, тис. грн.		Індекс динаміки обороту роздрібно́ї торгівлі на душу населення, %
	2017 р.	2018 р.	2017 р.	2018 р.	2017 р.	2018 р.	
Вінницька	1583,1	1568,1	21097,3	25658,4	13,327	16,362	122,8
Волинська	1039,7	1036,9	15336,3	16334,0	14,751	15,753	106,8
Дніпропетровська	3230,8	3218,8	72401,9	85302,9	22,410	25,501	113,8
Донецька	4222,3	4183,2	22482,5	29153,3
Житомирська	1235,9	1225,7	20008,5	23592,9	16,251	19,249	118,4
Закарпатська	1258,5	1257,5	18316,4	21897,1	14,554	17,413	119,6
Запорізька	1731,3	1714,5	36293,3	38638,3	20,963	22,536	107,5
Івано-Франківська	1378,7	1375,4	19347,4	22299,5	14,033	16,213	115,5
Київська	1744,4	1761,1	55090,4	64917,4	31,581	36,863	116,7
Кіровоградська	961,0	950,9	15417,2	16622,5	16,043	17,481	109,0
Луганська	2181,5	2159,8	5782,8	8236,8
Львівська	2531,8	2525,8	51898,9	57825,1	20,500	22,894	111,7
Миколаївська	1145,7	1136,2	19522,7	22555,1	17,040	19,851	116,5
Одеська	2384,8	2381,7	62961,7	69196,7	26,401	29,053	110,0
Полтавська	1420,3	1407,1	25784,1	30928,8	18,154	21,981	121,1
Рівненська	1161,7	1159,0	14933,5	17360,0	12,855	14,978	116,5
Сумська	1099,4	1087,9	16374,2	19464,9	14,894	17,892	120,1
Тернопільська	1055,8	1049,1	11679,7	13082,8	11,062	12,470	112,7
Харківська	2697,6	2684,8	64891,9	72517,7	24,055	27,010	112,3
Херсонська	1051,3	1042,3	19326,5	21738,7	18,383	20,856	113,5
Хмельницька	1279,8	1269,6	20369,0	20565,9	15,916	16,200	101,8
Черкаська	1225,8	1213,4	19630,9	22495,4	16,015	18,539	115,8
Чернівецька	907,4	905,5	13592,7	15170,4	14,980	16,754	111,8
Чернігівська	1026,7	1012,9	15777,4	17973,2	15,367	17,744	115,5
м.Київ	2930,1	2942,7	158236,3	177101,4	54,004	60,183	111,4

Джерело: розраховано автором на основі [3, с. 398; 5]

У статистичних збірниках дані про оборот роздрібної торгівлі наведено без урахування тимчасово окупованої території АР Крим, м. Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях, а розрахунки (оцінки) чисельності населення здійснено на основі наявних адміністративних даних щодо державної реєстрації природного руху населення та зміни реєстрації місця проживання і не враховують тільки тимчасово окуповані території АР Крим і м. Севастополя. Тому дані щодо обороту роздрібної торгівлі та наявної чисельності населення є не співставними, а розрахунки роздрібного товарообороту на душу населення по Донецькій та Луганській областях є некоректними.

Аналізуючи динаміку обороту роздрібної торгівлі на душу населення по регіонах України за даними таблиці 3, можна відмітити значну варіацію показника у 2018 році порівняно з 2017 роком.

Найбільше зростання середньодушового рівня обороту роздрібної торгівлі відбулося в Вінницькій (на 22,8%), Житомирській (на 18,4%), Закарпатській (на 19,6%), Івано-Франківській (на 15,5%), Київській (на 16,7%), Миколаївській (на 16,5%), Полтавській (на 21,1%) та Сумській (на 20,1%) областях.

Водночас у Хмельницькій області оборот роздрібної торгівлі в середньому на душу населення в 2018 році порівняно з 2017 роком збільшився всього на 1,8%, у Волинській області – на 6,8%, у Запорізькій області – на 7,5%.

Протягом двох років найвищий рівень обороту роздрібної торгівлі на душу населення спостерігався в Київській та Одеській областях, найнижчий – в Тернопільській області. В 2018 році кожен мешканець Київської області витрачав на споживчому ринку в середньому за рік 36,863 тис. грн., в Одеській області – 29,053 тис. грн., а в Тернопільській області – всього 12,470 тис. грн. Тобто в 2018 році середній оборот роздрібної торгівлі на душу населення в Київській області в три рази перевищував рівень в Тернопільській області.

Для оцінки диференціації регіонів України за рівнем середньодушового обороту роздрібної торгівлі проведено статистичне групування регіонів за цією ознакою в 2018 році, при цьому було виділено три групи регіонів: з низьким, середнім і високим рівнем середньодушового товарообороту. При проведенні групування виокремлено м. Київ, оскільки показник рівня обороту роздрібної торгівлі на душу населення в цьому місті в декілька разів перевищує показники інших регіонів.

Результати аналітичного групування регіонів України за рівнем обороту роздрібною торгівлі на душу населення в 2018 році наведено в табл. 4.

Таблиця 4
Розподіл регіонів України за рівнем обороту роздрібною торгівлі на душу населення в 2018 році

Групи регіонів за рівнем обороту роздрібною торгівлі на душу населення, грн.	Кількість регіонів	Регіони (області)	Середній рівень обороту роздрібною торгівлі на душу населення, грн.	Питома вага регіонів групи в загальній кількості регіонів, %
12470–20601	14	Винницька, Волинська, Житомирська, Запорізька, Івано-Франківська, Сумська, Кіровоградська, Рівненська, Миколаївська, Тернопільська, Хмельницька, Черкаська, Чернівецька, Чернігівська	16921	63,6
20601–28732	6	Дніпропетровська, Запорізька, Львівська, Полтавська, Харківська, Херсонська	23463	27,3
28732–36863	2	Київська, Одеська	32958	9,1
Разом	22	-	-	100,0

Джерело: розраховано автором на основі [3]

За результатами групування, наведеними в таблиці 4, можна сказати, що найбільша кількість регіонів України входить до першої групи з низьким рівнем середньодушового обороту роздрібною торгівлі. Таких регіонів 14, вони складають 63,6% загальної кількості регіонів.

нів і середній рівень роздрібного обороту на душу населення в цій групі складає 16,921 тис. грн.

У другу групу, з середнім рівнем середньодушового товарообороту, входять 6 регіонів, які складають 27,3% загальної кількості регіонів. Середній рівень роздрібного обороту на душу населення в цій групі складає 23,463 тис. грн., що майже на 40% перевищує показник першої групи.

У групу з високим рівнем середньодушового обороту роздрібною торгівлі увійшли всього 2 регіони – це Київська та Одеська області. Середній рівень роздрібного товарообороту в цій групі складає 32,958 тис. грн., що на 95% більше, ніж у першій групі та на 40% більше, ніж у другій групі.

Результати групування свідчать про значну диференціацію регіонів України за рівнем обороту роздрібною торгівлі на душу населення і, відповідно, про суттєві розбіжності в можливостях населення регіонів задовольняти попит на споживчі товари, що впливає на стан і розвиток споживчого ринку.

Основним чинником, який впливає на збільшення купівельного попиту населення та задоволення потреб у продовольчих і непродовольчих товарах, і, відповідно, на активізацію ринкових процесів на споживчому ринку, є підвищення доходів населення.

Для оцінки взаємозв'язку між рівнем обороту роздрібною торгівлі на душу населення та рівнем наявних доходів населення розраховано коефіцієнти еластичності, які наведено в табл. 5.

Таблиця 5

Коефіцієнти еластичності купівельного попиту від рівня доходів населення

Роки	Середній оборот роздрібною торгівлі на душу населення, грн.	Середній наявний дохід на душу населення, грн.	Коефіцієнт еластичності, %
2017	19219,6	47269,7	0,542
2018	22016,4	57908,6	0,650

Джерело: розраховано автором

За результатами табл. 5 можна відмітити, що в 2017 році при збільшенні наявних доходів на душу населення на 1% оборот роздрібною

торгівлі на душу населення збільшувався на 0,542%. Ситуація на ринку споживчих товарів у 2018 році змінилась на краще, при збільшенні наявних доходів населення на 1% попит на товари на споживчому ринку вже збільшувався на 0,65%.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розробок за даним напрямом.

Дослідження економічних процесів, які відбувалися на ринку споживчих товарів в Україні, дозволило проаналізувати сучасний стан та тенденції розвитку споживчого ринку й притаманні йому закономірності та взаємозв'язки. Основним показником, який характеризує купівельний попит населення, є оборот роздрібної торгівлі. Аналіз динаміки роздрібного товарообороту за 2010–2018 роки дозволив оцінити його розвиток та виявити тенденції. Дослідження показало, що структура роздрібного товарообороту за аналізований період майже не змінилась, питома вага продовольчих товарів складає близько 40%. Водночас негативною тенденцією є скорочення частки продукції вітчизняних виробників. Особливо це стосується непродовольчих товарів, частка яких зменшилась за вісім років із 50,0% до 31,7%. Купівельний попит населення все більше задовольняється за рахунок товарів іноземних виробників. Регіональний аналіз показав значну диференціацію областей України за рівнем роздрібного товарообороту на душу населення., що, в першу чергу, залежить від рівня матеріального забезпечення населення. Коефіцієнт еластичності показав, що при збільшення наявних доходів населення на 1% попит на споживчі товари в 2018 році зростав на 0,65%. Перед державою постає важливе завдання стимулювання розвитку власного виробництва.

Подальші розробки за даним напрямом передбачають проведення багатофакторного кореляційно-регресійного аналізу з метою виявлення найбільш впливових факторів на зміну попиту на ринку споживчих товарів. Активізація процесів насичення споживчого ринку товарами вітчизняних виробників надасть країні можливість оптимізувати структуру виробництва споживчих товарів, що сприятиме подальшому розвитку національної економіки.

Література

1. Підгорний А. З., Самоєнкова О. В. *Статистика ринків* : навч. посіб. Одеса : Атлант, 2015. 408 с.

2. Статистичний щорічник України за 2017 рік. Київ : Державна служба статистики України, 2018. 541 с.
3. Статистичний щорічник України за 2018 рік. Київ : Державна служба статистики України, 2019. 482 с.
4. Державна служба статистики України : сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 08.08.2019).
5. Основні показники роздрібної торгівлі. Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ2018/sg/trg_ric/oprt2017_u.html (дата звернення: 12.07.2019).

References

1. Podgornyj, A. Z. and Samotoenkova, E. V. (2015). *Statystyka rynkiv* [Market statistics], Odessa: Atlant, 408 s. [in Ukrainian]
2. Statystychnyy shchorichnyk Ukrainy za 2017 rik (2018) [Statistical Yearbook of Ukraine for 2017], Kyiv: Derzhavna Sluzhba Statystyky Ukrainy, 541 s. [in Ukrainian]
3. Statystychnyy shchorichnyk Ukrainy za 2018 rik (2019) [Statistical Yearbook of Ukraine for 2018], Kyiv: Derzhavna Sluzhba Statystyky Ukrainy, 482 s. [in Ukrainian]
4. State Statistics Service of Ukraine: site [Derzhavna Sluzhba Statystyky Ukrainy: sait]. Retrieved from: <http://www.ukrstat.gov.ua> [in Ukrainian]
5. Osnovni pokaznyky rozdribnoi torhivli [The main indicators of retail trade], Kyiv: Derzhavna Sluzhba Statystyky Ukrainy. Retrieved from: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ2018/sg/trg_ric/oprt2017_u.html [in Ukrainian]